

Pohde

Pohjois-Pohjanmaan
hyvinvointialue

2023

Sosiaalihuollon täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen soveltamisohjeet

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen
täydentävän ja ehkäisevän toimeentulo-
tuen soveltamisohjeet 1.1.2023 alkaen
tulevaisuuslautakunta 21.12.2022 § 131

Johdanto	2
1. Soveltamisohjeen tarkoitus	3
2. Toimeentulotuen yleiset perusteet	3
3. Perustoimeentulotuki lyhyesti	4
4. Täydentävä toimeentulotuki	4
4.1. Asuminen	5
4.1.1. Vuokravakuus	5
4.1.2. Muutto	5
4.1.3. Vuokra- ja sähkövelka	6
4.1.4. Huonekalut ja kodinkoneet	6
4.1.5. Varastointikulut	7
4.2. Vaatetus	7
4.2.1. Erityisistä tarpeista johtuvat vaate- tai jalkinehankinnat	7
4.2.2. Romanivaatetus	7
4.3. Lapset, nuoret ja lapsiperheet	8
4.3.1. Lastenvaunut ja muut lasten tarvikkeet	8
4.3.2. Lasten ja nuorten harrastusmenot	8
4.3.3. Lasten luonapito ja tapaamiseen liittyvät kulut	8
4.3.4. Päivähoitomenot, aamu- ja iltapäivähoito	9
4.3.5. Perhejuhlaan, rippikouluun, leiriin tai tuettuun lomiin liittyvät kulut	9
4.4. Työikäiset ja iäkkäät	10
4.4.1. Opiskelusta aiheutuvat kulut	10
4.4.2. Työssä käymisestä aiheutuvat kulut	10
4.4.3. Aikuisten harrastusmenot	11
4.4.4. Kotiin annettavien palveluiden ja asumispalveluiden asiakasmaksut	11
4.4.5. Edunvalvontamenot	11
4.5. Terveysten hoitaminen	12
4.5.1. Terveystenhuoltomenot	12
4.5.2. Lääkkeet, lääkevalmisteet ja hoitotarvikkeet	12
4.5.3. Keliakia ja muut erityisruokavaliot	13
4.5.4. Pitkäaikaiseen vaikeaan sairauteen liittyvät menot	13
4.5.5. Erilaiset apuvälineet tai terveysjalkineet	13
4.5.6. Kuntoutuspsykoterapiaan liittyvät maksut	14
4.6. Maahanmuuttaneet	14
4.6.1. Kansalaisuushakemusten, oleskelulupien ja muiden asiakirjojen kustannukset	18
4.6.2. Paperittomat asiakkaat	18
4.7. Muut hakijaryhmät	19
4.7.1. Yrittäjät	16
4.7.2. Vangit	16
4.8. Hautaamisesta syntyvät kulut	16
5. Ehkäisevä toimeentulotuki	18
6. Toimeentulotuen suhde lastensuojeluun	18
7. Muutoksenhaku	20
8. Käsitteet	20
Lainatut lähteet	22

Johdanto

Jokaisella on oikeus ihmisarvoiseen elämään. *Perustuslaki* (1999, s. 19§) määrittelee oikeuden sosiaaliturvaan tilanteissa, joissa ihminen itse ei työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden, vanhuuden, lapsen syntymän tai huoltajan menetyksen vuoksi kykene.

Suomessa sosiaaliturva rakentuu asumiseen tai työntekoon perustuvasta sosiaaliturvasta. Kela on merkittävä toimija. Se vastaa joko kokonaan tai osittain opintotuesta, asumisen tuista, vanhempain ja perheen etuuksista, sairaus- ja vammaisetuksista sekä kuntoutuksesta ja kansaneläkkeestä. Lisäksi Kelalla on vahva rooli toimeentulotuesta, työttömyysetuuksissa ja terveydenhuollossa. Pohde vastaa sosiaalipalveluista ja omaishoidontuesta sekä yhdessä Kelan kanssa toimeentulotuesta ja terveydenhuollosta. Asiaan voi tarkemmin tutustua QR-koodin avulla.

Laki toimeentulotuesta (1997), jota on täydennetty *lailla toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta* vuonna 2015. Vuodesta 2016 alkaen Kela on vastannut perustoimeentulotuesta, ja vuoden 2023 alusta täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta vastaavat hyvinvointialueet.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (2021, s. 4§) edellyttää yhdenvertaisten, yhteensovitetujen ja tarpeita huomioivien palvelujen tuottamista. Pohde hyvinvointialue on koottu useista sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioista, joissa jokaisessa on ollut käytössä omat soveltamisohjeet. Palvelujen yhdenmukaistamisen ja asiakkaiden tasa-arvoisen kohtelun tueksi on tarpeellista ottaa käyttöön yhteiset soveltamisohjeet heti hyvinvointialueen käynnistymisen alkuvaiheessa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut (2013) oppaan toimeentulotukilain soveltajille. Kela hyödyntää omassa työskentelyssä ohjeistusta, joka on asiakkaiden nähtävillä osoitteessa kela.fi/toimeentulotuki.

1. Soveltamisohjeen tarkoitus

Tämän soveltamisohjeen tavoitteena on tarjota lukijalle perustietoa toimeentulotuesta ja siihen liittyvistä asioista. Lisäksi ohje toimii Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella linjaavana käsikirjana, jota toimeentulotukea käsittelevän viranomaisen lähtökohtaisesti tulee noudattaa.

Laki toimeentulotuesta sekä muut julkisen hallinnon työskentelyä ohjaavat lait velvoittavat viranomaisia. Lisäksi hallinto-oikeuksien ja eduskunnan oikeusasiamiehen tekemät ennakkopäätökset linjaavat lain tulkintaa. Päätökseen vaikuttavat aina yksilölliset olosuhteet ja elämäntilanne sekä viranomaisen tekemä harkinta.

Tarvittaessa täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta ja sen määräytymisestä saa lisätietoa omalta työntekijältä tai muulta sosiaalipalvelujen viranomaiselta.

2. Toimeentulotuen yleiset perusteet

Toimeentulotuki on viimesijainen. Se on tarkoitettu lyhytaikaiseksi etuudeksi. Toimeentulotuen kokonaisuus muodostuu kolmesta osasta: perustoimeentulotuki, täydentävä toimeentulotuki ja ehkäisevä toimeentulotuki. Toimeentulotuen myöntämiseen sisältyy aina harkintaa.

Toimeentulotukea haetaan erillisellä hakemuksella. Tarvittaessa hakeminen voi tapahtua myös suullisesti esimerkiksi käynnin yhteydessä tai puhelimitse. Perustoimeentulotuki myönnetään pääsääntöisesti etukäteen kuukausi kerralla.

Perustoimeentulotuen käsittelyssä hyödynnetään laskelmaa, jossa tulojen ja välttämättömien menojen erotus osoittaa maksettavan toimeentulotuen määrän. Laskelman lopputulos voi olla myös ylijäämäinen, jolloin hakijalle ei synny toimeentulotuen oikeutta. Mikäli ylijäämä on pieni ja hakijan yksilöllinen kokonaistilanne sitä vaatii, voidaan harkintaa käyttäen tehdä yksilöllisiä poikkeuksia.

Toimeentulotuen käsittely tehdään viivytyksettä, viimeistään seitsemän (7) arkipäivän kuluessa hakemuksen saapumisesta. Kiireellisessä tilanteessa asia ratkaistaan saapumispäivänä tai viimeistään seuraavana arkipäivänä. Toimeentulotuesta tehdään aina kirjallinen päätös, josta ilmenevät haetut asiat ja niihin kohdistuvat päätökset sekä toimeenpano. Päätöksestä on oikeus tehdä oikaisu tai valitus annettujen ohjeiden ja määräaikojen rajoissa.

Toimeentulotuen maksamisessa voidaan käyttää erilaisia tapoja. Toimeentulotuki voidaan maksaa osittain tai kokonaan hakijalle tai vaihtoehtoisesti laskuttajalle. Lisäksi maksusitoumusta voidaan hyödyntää erilaisten menojen korvaamiseen.

Hakijalla on tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus.

3. Perustoimeentulotuki lyhyesti

Perustoimeentulotukea haetaan Kelasta, joka vastaa hakemuksen käsittelystä ja päätöksestä.

Toimeentulotukea voi saada Suomessa asuva tai oleskeleva henkilö tai perhe. Aviopuoliset tai rekisteröidyssä parisuhteessa elävät ovat velvollisia elättämään toisiaan. Lisäksi vanhemilla on velvollisuus elättää lasta 18-vuotiaaksi asti.

Ensisijaiset etuudet tulee lähtökohtaisesti hakea ennen kuin perustoimeentulotukea voidaan myöntää. Toimeentulotukea voi kuitenkin hakea, mikäli ensisijaisen etuuden päätöstä ei vielä ole tullut. Tällöin ennakolta myönnetty toimeentulotuki vähennetään ensisijaisesta etuudesta.

Perustoimeentulotuen määrään vaikuttaa kaikkien perheenjäsenten tulot, varat ja menot. Perheen kanssa asuvaa täysi-ikäistä lasta ei huomioida perheen laskelmissa, vaan hän hakee toimeentulotukea omalla hakemuksella. Yhteistaloudessa eli samassa asunnossa asuvat eivät aina muodosta perhettä. Esimerkiksi kaverukset tai täysi-ikäiset sisarukset hakevat perustoimeentulotukea omalla hakemuksella, jossa huomioidaan yksilön tulot, varat ja menot.

Toimeentulotuki ratkaistaan laskelman avulla. Tuloissa huomioidaan nettotulojen lisäksi perheen varallisuus, kuten säästöt. Vastaavasti menoihin lasketaan niin sanottujen perusosien lisäksi tarpeellisen suuruiset muut perusmenot, kuten asumis- ja terveydenhuoltomenot sekä erityismenot. Tarpeellisuutta arvioitaessa hyödynnetään niin sanottua menoperustetta ja määrän arviointia.

- Tarpeellisen suuruiset asumismenot sisältävät asumistukilain (9. §) mukaiset vuokran, erikseen maksettavan vesimaksun ja lämmityskustannukset sekä taloussähkön ja kotivakuutusmaksun.
- lääkärin määräämät tarpeellisen suuruiset terveysmenot, jotka eivät kuulu perusosalla katettaviin menoihin
- tarpeellisen suuruiset varhaiskasvatuksesta aiheutuvat menot sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan menot
- lapsen tapaamisesta aiheutuvat menot siltä osin, kun ne perustuvat viranomaisen tai tuomioistuimen vahvistamaan sopimukseen
- välttämättömät henkilötodistuksen, oleskelulasiakirjan tai matkustusasiakirjan hankintamenot.

4. Täydentävä toimeentulotuki

Täydentävä toimeentulotuki perustuu harkintaan. Siinä huomioidaan henkilön tai perheen erityiset tarpeet ja olosuhteet. Erityisinä olosuhteina voidaan pitää esimerkiksi pitkäaikaista

toimeentulotuen saamista, pitkäaikaista tai vaikeaa sairautta sekä lasten harrastustoimintaan liittyviä erityisiä tarpeita. Pitkäaikaisina toimeentulotuen saajina voidaan pitää henkilöitä tai perheitä, jotka ovat saaneet vuoden aikana vähintään 10 kuukautena toimeentulotukea (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos).

Tarvetta arvioitaessa huomioidaan Kelan tekemä laskelma ja arvioidaan menon tarpeellisuutta sekä perusteen että suuruuden osalta. Harkintaan perustuva yksilöllinen päätös voi koskettaa kertaluonteiseen elämäntapahtumaan liittyviä menoja tai säännöllisiä, kuten pitkäaikaiseen sairauteen liittyviä kustannuksia. Harkinnassa huomioidaan myös mahdollinen perustoimeentulotuen ylijäämä ja sen suuruus suhteessa käsiteltävään asiaan.

Ensisijaisesti tukemisessa hyödynnetään maksusitoumusta. Vaihtoehtoisesti tuki voidaan maksaa suoraan hakemukseen mahdollisesti liitetyn laskun laskuttajalle tai rahana asiakkaan tilille. Asiakkaan tulee tarvittaessa esittää kuitti tai muu selvitys ostetuista hankinnoista.

Hakijalla on tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus. Pyydettyessä hakijan tulee hankkia viranomaisen tai muun asiantuntija lausunto hakemuksensa tueksi.

4.1. Asuminen

Pääosin Suomessa asutaan vuokralla, omistusasunnossa, asumisoikeusasunnossa tai osiomistusasunnossa.

Vuokralla asumista säätelee laki asuinhuoneiston vuokrauksesta (481/1995). Lain mukaan aviopuolisot tai henkilöt, jotka elävät avioliitonomaisissa olosuhteissa vastaavat yhteisvastuullisesti vuokrasopimuksesta johtuvista velvoitteista (11. §). Vuokra tulee maksaa ajallaan kuten vuokrasopimuksessa on sovittu.

4.1.1. Vuokravakuus

Asumismenoihin liittyy perustoimeentulotuella katettava vuokravakuus, joka toimii takuuna vuokran laiminlyönnin tai muun laiminlyönnin varalta. Sosiaalihuollon ammattilaisen yksilölliseen harkintaan perustuen vuokravakuuteen voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea jos Kela on omassa päätöksessä evännyt vuokravakuuteen liittyvän hakemuksen.

- Harkinta perustuu olosuhteiden selvittämiseen ja yksilölliseen tilanteeseen.
- Lähtökohtaisesti myönnetään enintään kolmen (3) kuukauden vuokran suuruinen vuokravakuus kohtuuhintaiseen asuntoon.
- Pääsääntöisesti vuokravakuus myönnetään maksusitoumuksena. Vain erittäin painavista syistä johtuen vuokravakuus voidaan myöntää rahavakuutena.

4.1.2. Muutto

Uuteen asuntoon muuttaminen ja tavaroiden pakkaaminen on henkilön ja perheen vastuulla. Muutosta aiheutuviin kustannuksiin on mahdollista hakea Kelasta perustoimeentulotukea, johon on määritellyt myöntökriteerit.

Yksilöllisistä ja erityisistä syistä johtuen voidaan täydentävällä toimeentulotuella tukea osittain tai kokonaan muutosta syntyviä kustannuksia. Muutolle tulee olla perusteet, jotka voidaan katsoa kuuluvaksi välttämättömiin syihin.

4.1.3. Vuokra- ja sähkövelka

Asumistuki on ensisijainen etuus, jonka tarkoitus on tukea pientulaisia selviämään asumismenoista. Lisäksi asumismenoihin on mahdollista saada tukea perustoimeentulotuesta. Lähtökohtaisesti nämä etuudet huomioivat asumiseen kuuluvat kohtuulliset asumismenot.

Yllättävät elämäntilanteet tai olosuhteet voivat vaikuttaa kykyyn huolehtia ajallaan vuokran tai sähkön maksusta.

- Ensisijaisesti henkilöä tai perhettä ohjataan neuvottelemaan eräpäivän siirtämisestä tai maksujärjestelyistä.
- Yksilöllistä harkintaa voidaan käyttää asumista vaarantavissa velkatilanteissa, lähtökohtana on osittainen tukeminen.

4.1.4. Huonekalut ja kodinkoneet

Pääsääntöisesti hakija itse hankkii asumisen kannalta välttämättömät kodin hankinnat, joita katsotaan olevan sänky, patja, ruokailuryhmä, kohtuullinen määrä valaisimia, perusastiasto, välttämättömät kodin tekstiilit (pyyhe, peitto ja sänkyvaatteet) ja siivousvälineet.

Erilaiset elämäntilanteet voivat vaikuttaa siihen, ettei asiakkaalla ole tosiasiallisia mahdollisuuksia tehdä itse välttämättömiä hankintoja. Esimerkiksi pitkään kestänyt asunnottomuus, laitoshoido tai vankeus voivat olla taustatekijöitä, jonka vuoksi hankinnat on vaikea toteuttaa. Perheen pitkään jatkunut toimeentulotuen asiakkuus voi vaikuttaa siihen, ettei kotoa ensiasuntoon muuttava nuori saa perheeltään tarvittavaa taloudellista tukea. Täysi-ikäisyys ei yksiselitteisesti ole välttämätön peruste kotoa muuttamiselle.

Harkintaa käyttäen ja perhekoko huomioiden välttämättömiin hankintoihin voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea. Ensisijaisesti hakijaa kannustetaan etsimään itsenäisesti erilaisia kohtuuhintaisia vaihtoehtoja. Tarvittaessa tuetaan hakijaa hankinnoissa erilaisten tukipalvelujen avulla. Lähtökohtaisesti tuki voi olla enintään

- yksin asuvalle 500 euroa
- aviopari tai avopari tai kahden hengen perhe 700 euroa
- kolmen–neljän hengen perheelle 1 000 euroa
- yli neljän hengen perheille 1 400 euroa.

Lähtökohtaisesti välttämättömien kodinkoneiden hankinnoista vastaa joko asukas itse tai vuokranantaja. Lisäksi taloyhtiöissä voi olla pesutupa yhteiskäytössä. Yksilöllisissä olosuhteissa voidaan harkinnalla myöntää täydentävää toimeentulotukea tiettyihin kodinkoneisiin.

- pyykinpesukoneeseen enintään 200 euroa (mikäli taloyhtiössä ei ole pesukonetta)
- imuriin enintään 50 euroa
- jääkaappi 200 euroa
- astianpesukone perheelliselle 250 euroa
- mikroaaltouuni 40 euroa
- vastaaviin välttämättömiin hankintoihin kierrätyshintatason tai alimman markkinahinnan mukaisesti.

4.1.5. Varastointikulut

Kodin kalusteiden ja tavaroiden varastointikustannuksiin tulee ensisijaisesti hakea perustoimeentulotukea Kelasta. Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää jos siihen on erityinen peruste ja varastointiaika on kohtuullinen. Tällainen peruste voi olla esimerkiksi vankilatuomio tai laitoshoido. Kirjallinen sopimus on tehtävä aina.

4.2. Vaatetus

Vaatteiden ja jalkineiden hankinnasta syntyvät kustannukset sisältyvät perustoimeentulotuen perusosalla katettaviin menoihin.

4.2.1. Erityisistä tarpeista johtuvat vaate- tai jalkinehankinnat

Vamma, sairaus tai muu erityinen syy voi olla perusteena myöntää täydentävää toimeentulotukea osittain tai kokonaan erityisistä tarpeista aiheutuviin kohtuullisiin vaate- tai jalkinehankintoihin. Pyydetessä perusteista on esitettävä asiantuntijalausunto.

4.2.2. Romanivaatetus

Romaninaisen pukuun kuuluvan hameen hankintamenot ovat suuret eikä niitä voida ajatella katettavan kokonaisuudessa perustoimeentulotukeen kuuluvalla perusosalla. Lähtökohtaisesti henkilö itse vastaa hankinnasta ja vaatteiden korjauskuluista. Romanihameen osalta harkintaa käyttäen täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää maksutositetta vastaan enintään 500 euroa jos

- henkilö tai hänen perheensä on saanut pitkäaikaisesti perustoimeentulotukea ja edellisestä myönteisestä päätöksestä on kulunut vähintään kaksi (2) vuotta
- terveydellisistä syistä lääkärinlausunto puoltaa kevyemmän romanihameen hankintaa. Terveyshameesta tehdyn päätöksen jälkeen romanihameen tukea voi hakea kahden (2) vuoden kuluttua

- henkilön tai hänen perheensä perustoimeentulotuen tuloylijäämällä tai säännöllisellä ylijäämällä ei ole voinut kohtuudella varautua romanihameen hankintakuluihin. Kohtuullisena pidetään 100 euroa kuukaudessa.

4.3. Lapset, nuoret ja lapsiperheet

Lapsiperheiksi käsitetään samassa taloudessa asuvat aikuiset ja alaikäiset lapset. Lapsiperheille on useita ensisijaisia perhe-etuuksia, kuten äitiysavustus, vanhempainpäivärahat, lapsilisä ja mahdollinen yksihuoltajakorotus, lastenhoidon tuet ja tarvittaessa elatustuki. Näiden etuuksien tavoitteena on korvata lapsen syntymisestä tai hoidosta aiheutuvia kuluja.

Pitkään jatkunut perustoimeentulotuen asiakkuus voi vaikuttaa taloudelliseen kykyyn huolehtia välttämättömistä lapsen hoivaan, huolenpitoon ja kasvatukseen liittyvistä asioista.

4.3.1. Lastenvaunut ja muut lasten tarvikkeet

Yksilöllisen tarveselvityksen pohjalta perheelle voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea luotettaviin menotositteisiin tai kustannusarvioon perustuen. Lähtökohtaisesti kohtuuhintaisiin hankintoihin myönnetty tuki on kertaluonteista ja enintään

- lastenrattaat 100 euroa
- lastenvaunut 140 euroa tai välttämättömät tarpeen mukaan yhdistelmävaunut 240 euroa
- lasten syntymään liittyvät välttämättömät muut tarvikkeet 150 euroa.

4.3.2. Lasten ja nuorten harrastusmenot

Lapsen tai nuoren harrastustoiminta tukee kasvua ja kehitystä. Lapsen tai nuoren oma mielenkiinto vaikuttaa harrastuksen valintaan, ja se voi liikunnan lisäksi olla myös kulttuurin harrastamista. Alle kouluikäisen lapsen säännöllinen harrastaminen ei ole välttämätöntä, vaan perheen kiireetön yhdessäolo tai yhdessä harrastaminen ovat monin tavoin suositeltavia.

Harrastamismahdollisuuksia on lukuisia. Ensisijaisesti suositellaan eri toimijoiden tuottamia maksuttomia tai edullisia harrastuksia. Harkintaan pohjautuvaa täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää harrastustoimintaan jos se edistää lapsen tai nuoren harrastamista. Lähtökohtaisesti tukea voidaan myöntää jos

- perhe on saanut pitkäaikaisesti perustoimeentulotukea ja lapsen harrastuksesta syntyvät kustannukset ovat kohtuuttomia perheen olosuhteet ja talous huomioon ottaen
- tukea voidaan myöntää enintään 600 euroa / lapsi / vuosi, sisältäen harrastuksessa tarvittavat välineet sekä mahdollisesta kilpailemisesta johtuvat kustannukset.

4.3.3. Lasten luonapito ja tapaamiseen liittyvät kulut

Alle 18-vuotiaalla lapsella on oikeus tavata eri taloudessa asuvaa vanhempaansa. Perheet voivat sopia erilaista asumis- ja tapaamisratkaisuista.

Jos lapsi asuu puolet ajasta toisen vanhemman tai huoltajan luona ja toisen puolen toisen vanhemman tai huoltajan luona, Kela ei myönnä perustoimeentulotukea tapaamiskuluihin. Tapaamispäivään liittyvä lapsen ruokaraha ja tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset Kela huomioi perustoimeentulotuessa viranomaisen laatiman tapaamissopimuksen tai oikeuden päätöksen mukaisesti.

Erityisen painavista syistä ja yksilölliset olosuhteet huomioiden täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää tapaamiseen liittyviin kohtuullisiin kuluihin väliaikaisesti enintään kolme (3) kuukautta jos lapsen oikeutta tavata toista vanhempaa ei muuten voida toteuttaa.

4.3.4. Päivähoitomenot, aamu- ja iltapäivähoito

Varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaki (1503/2016) määrittää kunnan päiväkodissa ja perhepäivähoidossa perittävästä asiakasmaksusta. Jos perheellä on vaikeuksia huolehtia asiankuuluvasti maksuista, tulee heidän ensisijaisesti hakea maksuaikaa tai maksuvapautusta kunnasta. Jos lapsi on yksityisessä hoidossa, tulee lapselle hakea kunnallista päivähoitoa jos se on edullisempi vaihtoehto.

Erityisen painavista syistä ja yksilölliset olosuhteet huomioiden täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää lasten hoidosta aiheutuvia asiakasmaksuja enintään kolmen (3) kuukauden ajan.

4.3.5. Perhejuhlaan, rippikouluun, leiriin tai tuettuun lomiin liittyvät kulut

Perhejuhlat, kuten kaste- tai nimenantjuhla ja rippi- tai valmistujaisjuhlat ovat perheissä perinteisesti juhlittavia tilaisuuksia. Toimeentulotuki on tarkoitettu ainoastaan välttämättömiin asumiseen ja elämiseen liittyviin asioihin.

Seurakunnat ovat mukana erilaisissa perhejuhlissa sekä järjestävät rippikouluja ja -leirejä. Tarvittaessa juhliin ja mahdollisiin maksuihin liittyvistä asioista voi keskustella seurakunnan henkilökunnan kanssa.

Tuettu lomatoiminta on eri lomajärjestöjen toteuttamaa lomatoimintaa, johon sisältyy majoitus, täysihoidto ja ohjelma. Lomailijan vastuulle jää omavastuuosuus sekä matkakustannukset lomapaikalle. Tuetut lomat myönnetään taloudellisin, sosiaalisin ja terveydellisin perustein. Tuetuille lomille haetaan lomajärjestöjen hakemuksilla. Toimeentulotuen pitkäaikaisasiakkaalle tai toistuvaisasiakkaalle tuettujen lomien omavastuuosuudet ja matkakulut voidaan huomioida täydentävässä toimeentulotuessa menona laskua tai lomapäätöstä vastaan. Matkakulut huomioidaan edullisimman matkustustavan mukaisesti.

Perhejuhlien järjestämiseen voidaan pitkään toimeentulotuen varassa eläneelle henkilölle tai perheelle huomioida menona täydentävässä toimeentulotuessa 100 euroa. Syntymäpäivien järjestämistä varten ei myönnetä toimeentulotukea.

4.4. Työikäiset ja iäkkäät

Työikäisiksi katsotaan lähtökohtaisesti kaikki yli 18-vuotiaat ja iäkkäiksi kaikki 65-vuotta täyttäneet henkilöt.

4.4.1. Opiskelusta aiheutuvat kulut

Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) mahdollistaa alle 18-vuotiaalle maksuttoman opetuksen. Kelan opintoetuuksilla tuetaan päätoimisia opintoja. Lisäksi opiskeluaikaiseen elämiseen ja asumiseen voi hakea perustoimeentulotukea.

Yksilöllisistä syistä ja olosuhteista johtuen täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää päätoimiseen opiskeluun liittyviin ja oppilaitoksen vaatimiin välttämättömiin menoihin. Pyydettyä on esitettävä oppilaitoksen todistus menojen pakollisuudesta tai välttämättömyydestä ja mahdolliset maksutositeet. Harkintaa voidaan käyttää jos Kelan maksama oppimateriaalituki ei kata menoja tai Kela ei huomioi menoja perustoimeentulotuessa tai hakija ei saa tukea muilta tahoilta.

- oppikirjoihin voidaan myöntää enintään 300 euroa / lukuvuosi
- muihin materiaalikuluihin enintään (sisältäen vaatetuksen) 100 euroa / lukuvuosi
- tietokoneeseen tai tablettiin enintään 300 euroa joka neljäs vuosi
- toisella paikkakunnalla järjestettäviin pääsykokeisiin enintään 100 euroa / vuosi, sisältäen matkakulut.

4.4.2. Työssä käymisestä aiheutuvat kulut

Työttömyysturvalaki (1290/2002) määrittelee ne tilanteet ja rajoitukset, jotka koskevat muun muassa oikeutta saada työttömyyspäivärahaa tai työmarkkinatukea. Lisäksi määritellään työmatkan perusteella pätevät työstä eroamisen syyt.

Työttömyyspäiväraha tai työmarkkinatuki ovat ensisijaisia etuuksia. Niiden tavoitteena on turvata työttömyysajan toimeentulo tai parantaa edellytyksiä päästä tai palata työmarkkinoille. Lisäksi työllistymistä edistävään palveluun osallistuvalla maksetaan kulukorvaus, jonka tarkoitus on korvata osallistumisesta syntyvät matka ja muut kustannukset.

Kela huomioi perustoimeentulotuessa enintään 150 euroa / kuukausi henkilökohtaisen ansiotulovähennyksen. Lisäksi perusosalla katetaan muun muassa paikallisliikenteen käytöstä syntyvät kustannukset.

Osana aktivoitumistoimenpiteinä voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea

- lyhytaikaisesti enintään kolme (3) kuukautta jos ansiotulo, ensisijaiset etuudet tai perustoimeentulotuki eivät kata tosiasiallisia sosiaalisesta kuntoutuksesta, kuntouttavasta työtoiminnasta tai työskentelystä aiheutuvia välttämättömiä kustannuksia aktivoitumistoimenpiteen osana
- kertaluonteisesti aktivointisuunnitelmassa tai asiakassuunnitelmassa mainittuihin ja toiminnan kannalta välttämättömiin työvaatetukseen enintään 100 euroa.

4.4.3. Aikuisten harrastusmenot

Säännöllinen liikunta tai muu harrastustoiminta tukee hyvinvointia. Kunnat ja järjestöt järjestävät erilaista toimintaa työikäisille ja iäkkäille. Ensisijaisesti suositellaan eri toimijoiden tuottamia maksuttomia tai edullisia harrastuksia. Harkintaan pohjautuvaa täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää säännölliseen harrastustoimintaan jos se tukee palvelutarpeen arviointiin pohjautuen hyvinvointia ja toimintakykyä. Lähtökohtaisesti tukea voidaan myöntää jos

- hakija on saanut pitkäaikaisesti perustoimeentulotukea ja hakija ei kykene kattamaan harrastustoiminnasta syntyviä kustannuksia perustoimeentulotukeen kuuluvalla perusosalla. Tukea voidaan myöntää enintään 40 euroa / kuukausi, sisältäen mahdolliset tarvikkeet, välineet ja matkat.

4.4.4. Kotiin annettavien palvelujen ja asumispalvelujen asiakasmaksut

Kotiin annettavien palvelujen ja asumispalvelujen asiakasmaksuihin tulee ensisijaisesti hakea asiakasmaksun alentamista tai perimättä jättämistä hyvinvointialueen asiakasmaksuyksiköstä. Täydentävää toimeentulotukea voidaan harkinnalla myöntää asiakasmaksun alentamisen hakemuksen käsittelyn ajaksi.

Asiakasmaksua määritettäessä otetaan huomioon, että palveluasumisessa asuvalle asiakkaalle jää riittävät hyvinvointialueen päättämät vähimmäiskäyttövarat eikä säännöllistä toimeentulotuen tarvetta synny esimerkiksi ravintomenojen osalta. Mikäli asumispalvelujen ateriamaksut ylittävät toimeentulotuen perusosaan laskennallisesti sisältyvän ravintomenojen osuuden (49 % perusosasta), voidaan perusosan ravintomenojen ylittävä osa ateriamaksusta ottaa huomioon asiakkaan erityisistä tarpeista ja olosuhteista johtuvana täydentävän toimeentulotuen menona.

4.4.5. Edunvalvontamenot

Edunvalvonta tulee ajankohtaiseksi, kun sairauden tai muun syyn vuoksi ei itse kykene huolehtimaan taloudellisista tai muista asioista. Edunvalvojaksi määrätty saa periä palkkion ja kulukorvauksia (Laki holhoustoimesta, 1999, s. 44). Digi- ja väestötietovirasto (DVV) määrittelee vuosittain holhoustoimen hinnaston. (Digi- ja väestötietovirasto, 2022)

Edunvalvottavalle, joka saa säännöllisesti Kelan perustoimeentulotukea (yli 6 kuukautta ja tuensaanti jatkuu), voidaan huomioida edunvalvonnan alin perusmaksu (280 euroa / vuosi)

ja maistraatin määräämä tilintarkastusmaksu täydentävän toimeentulotuen laskelmassa menona menon eräänymiskaudena.

Muille, ei säännöllisesti perustoimeentulotukea saaville edellä mainitut maksut voidaan huomioida täydentävän tuen laskelmassa kuukausikohtaisesti jaettuna jos edunvalvoja ei ole voinut kohtuudella varautua valvottavan perustoimeentulotuen säännöllisellä tuloylijäämällä maksuihin (toimeentulotukilaki 1. §, 2. § 7. § ja 15. §). Jos Kelan säännöllinen perustoimeentulotuen tuloylijäämä on ollut tai on 50 euroa / kuukausi tai enemmän, palkkioihin ja tilintarkastusmaksuun tukea ei myönnetä.

4.5. Terveyden hoitaminen

Julkinen terveydenhuoltoon liittyvä hoidon tarpeen arviointi ja hoito on tarkoitettu kaikille. Hoidosta ja lääkkeistä syntyvistä kustannuksista vastaa pääosin hakija itse. Vuosiomavastuun ja maksukaton avulla pyritään ennaltaehkäisemään, ettei lääke- tai matkakustannuksista tai julkisesta terveydenhuollosta syntyvät kustannukset muodostu kohtuuttomaksi.

4.5.1. Terveydenhuoltomenot

Perustoimeentulotuen laskelmassa huomioidaan menoina julkisen terveydenhuollon menot, kuten asiakasmaksut, suun ja hampaiden hoito, terveydenhuollon matkakulujen omavastuuosuudet ja silmälasit.

Lähtökohtaisesti täydentävää toimeentulotukea ei myönnetä terveydenhuoltomenoihin.

- Ensisijaisesti hakijaa ohjataan neuvottelemaan eräpäivän siirtämisestä tai maksujärjestelyistä.
- Tarvittaessa hakijaa ohjataan hakemaan alennusta tai poistoa maksukykyyn pohjautuviin asiakasmaksuihin tai palvelusetelillä toteutettavissa palveluissa palvelusetelin korottamista.

E erityisen painavista syistä ja yksilölliset olosuhteet huomioiden täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää osittain tai kokonaan julkisen terveydenhuollon maksuihin jos

- hakija ei ole tosiasiallisesti pystynyt itse huolehtimaan maksuista, jotka ovat erilaisten etuuksien jälkeen jääneet hänelle maksettavaksi ja terveydenhuollon palvelujen saaminen muuten vaarantuisi.

4.5.2. Lääkkeet, lääkevalmisteet ja hoitotarvikkeet

Perustoimeentulotuen perusosalla katetaan vähäiset terveydenhoitoon liittyvät menot, kuten ilman reseptiä ostettavat itsehoitolääkkeet, perusvoiteet, vitamiinit tai laastarit. Lisäksi myönteisen perustoimeentulotuen yhteydessä Kela myöntää henkilökohtaisen maksusitoumuksen lääkkeisiin tai valmisteisiin, jotka on määrätty reseptillä sairauden hoitoon.

Kiireellisissä tilanteissa on otettava yhteyttä Kelaan tai sen aukioloajan ulkopuolella sosiaalipäivystykseen. Hakemus käsitellään viimeistään seuraavana arkipäivänä saapumisesta.

Lähtökohtaisesti täydentävää toimeentulotukea ei myönnetä lääkkeisiin tai tarvikkeisiin. Erityisen painavista syistä ja yksilölliset olosuhteet huomioiden täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää jos

- Kela ei ole huomionnut perustoimeentulotuen laskelmassa hakijan esittämiä lääkemenoja, vaikka julkisen terveydenhuollon lääkäri on niitä suositellut ja
- hakija on liittännyt hakemukseen julkisen terveydenhuollon lääkärin lausunnon, josta ilmenee muun muassa hoidon kesto.

4.5.3. Keliakia ja muut erityisruokavaliot

Erityisruokavaliossa ruoka-aineen tai -aineiden käyttöä rajoitetaan terveydellisistä syistä ja se on osa sairauden hoitoa.

Perustoimeentulotuen perusosa kattaa normaalista ruokavaliosta syntyvät ravintomenot. Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneelle hakijalle jos

- erityisruokavalio on osa sairauden hoitoa ja julkisen terveydenhuollon lääkäri tai muu ammattihenkilö on sen todennut ja
- hakija on liittännyt oman selvityksen lisäksi hakemukseen ammattilaisen lausunnon ja kustannusarvion kustannuksista.

Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää henkilökohtaiseen käyttöön enintään 70 euroa / kuukausi.

4.5.4. Pitkäaikaiseen vaikeaan sairauteen liittyvät menot

Kelan myöntämä eläkettä saavan hoitotuen tavoitteena on helpottaa vammaisen tai pitkäaikaisesti sairaan toimintakykyä, kuntoutusta, hoitoa ja jokapäiväistä elämää. Hoitotukea ei huomioida tuloina perustoimeentulotuen laskelmassa. Kelan käsittelemässä perustoimeentulotuen laskelmassa huomioidaan menoina julkisen terveydenhuollon asiakasmaksut.

Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneelle voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea julkisen terveydenhuollon lääkärin suosittamiin hoidollisiin menoihin (enintään 50 euroa / kuukausi) jos

- menoja ei ole huomioitu Kelan perustoimeentulotukilaskelmassa ja
- hakija on liittännyt hakemukseen julkisen terveydenhuollon lääkärinlausunnon.

4.5.5. Erilaiset apuvälineet tai terveysjalkineet

Apuväline edistää tai ylläpitää toimintakykyä tilanteissa, joissa se on heikentynyt vamman tai sairauden vuoksi. Lisäksi se helpottaa osallistumista ja mahdollistaa erilaisista tehtävistä suoriutumista.

Terveydenhuollon kuntoutussuunnitelmassa määritellään lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineet. Apuvälineitä voidaan antaa tietyin periaattein lainaksi joko määräaikaisesti, toistaiseksi tai luovuttaa omaksi. (sosiaali- ja terveysministeriö, 2020, s. 45) Myös vammaispalvelulain puitteissa voidaan tukea erilaisten apuvälineiden hankintaa jos lain edellyttämät kriteerit täyttyvät.

Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneelle voidaan myöntää osittain tai kokonaan täydentävää toimeentulotukea apuvälineiden tai terveysjalkineiden hankinnasta syntyviin kohtuullisiin kustannuksiin jos

- hakija ei ole saanut tai vain osittain saanut tukea ensisijaisten etuuksien kautta ja
- hakija on liittännyt hakemukseen julkisen terveydenhuollon lääkärin tai muun ammattihenkilön lausunnon.

4.5.6. Kuntoutuspsykoterapiaan liittyvät maksut

Kela tukee kuntoutuspsykoterapiaa enintään kolme (3) vuotta. Kelan korvaamaa psykoterapiaa voi saada 16–67-vuotias. Enimmäiskorvauksen määrä on määritelty.

Kuntoutuspsykoterapian käynnistymisvaiheeseen liittyvät omakustanteiset tutustumiskäynnit. Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneelle voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea tutustumiskäynneistä aiheutuviin menoihin enintään kaksi (2) käyntiä. Käynnit voivat kohdistua vaihtoehtoisesti samaan tai kahteen eri psykoterapeutin käynteihin.

4.6. Maahanmuuttajat

Ulkomaalaisen tai maahanmuuttajan Suomessa oleskelun luonteella on merkitystä, kun kyseessä on toimeentulotukioikeus. Ulkomaalaislakiin sisältyy lähtökohtaisesti turvatus, muuhun kuin toimeentulotukeen perustuvan toimeentulon vaatimus sekä EU-/ETA-kansalaisia, että EU-/ETA-alueen ulkopuolelta niin sanotun kolmannen maan kansalaisia koskien.

Täydentävän toimeentulotuen hakemuksen edellytyksenä on, että Kela on tehnyt päätöksen perustoimeentulotuesta.

Maahan muuton syitä on monia. Oleskeluluvan myöntöperusteet vaikuttavat siihen, millaisiin sosiaaliturvaetuuksiin heillä on oikeuksia. Kotoutumiseen liittyy oikeus tasa-arvoiseen ja yhdenmukaiseen kohteluun.

Pakolaiset ja kiintiöpakolaiset ovat oikeutettuja kansainväliseen suojeluun. Vuoden 2023 alusta voimaan tuleva laki kotoutumisen edistämisestä määrittelee eri toimijoiden vastuut

ja tehtävät. Lähtökohtaisesti kunta vastaa kunnan alueella asuvien maahan muuttaneiden kotoutumisen tukemisesta.

Osa kotoutumispalveluista on rajattu vain maahanmuuttajataustaisille työttömille työnhakijoille. Työllistymisen edistämiseksi voidaan tarvita työ- ja koulutodistusten käännettämistä. Lähtökohtaisesti hakija vastaa käännettämisestä syntyvistä kuluista.

Kansainvälistä suojelua saavalle voidaan myöntää osittain tai kokonaan täydentävää toimeentulotukea välttämättömiin ja kohtuullisiin työllisyyttä edistäviin käännöspalveluihin jos

- tarve on ilmeinen ja asiasta on sovittu hakijalle tehdyssä kotoutussuunnitelmassa ja
- hakijalla ei tosiasiallista mahdollisuutta itse vastata käänntöstyöstä syntyvistä kuluista.

4.6.1. Kansalaisuushakemusten, oleskelulupien ja muiden asiakirjojen kustannukset

Täydentävänä toimeentulotukena ei makseta kansalaisuushakemuksen, oleskeluluvan eikä matkustusasiakirjan hankintakuluja. Oleskelulupien kustannuksista vastaa Kela.

Ensimmäiseen oleskelulupaan ei myönnetä perustoimeentulotukea, mutta seuraaviin sitä on mahdollista saada. Poikkeuksena Suomessa vastasyntynyt lapsi, jonka oleskeluluvan hankintaan Kela voi myöntää perustoimeentulotukea. Lapsen perheen tulee täyttää vaki-naisen oleskelun kriteerit ja tukea on haettava kolmen (3) kuukauden kuluessa lapsen syn-tymästä. Täydentävällä toimeentulotuella ei tueta ensimmäisen oleskeluluvan hankkimisku-luja, vaan asiakkaan kuuluu kustantaa ne itse.

Henkilöllisyystodistuksen hankkimiskulut, myös valokuvat ja mahdolliset matkakulut, kuulu-vat perustoimeentulotukeen ja niistä vastaa Kela. Niitä ei myönnetä täydentävänä toimeen-tulotukena.

Asiakirjojen käännettämisestä (esimerkiksi tutkintojen rinnastamiseksi ja/tai laillistamiseksi edellytettävät opintotodistusten käännöskulut tai opetushallituksen hakemusmaksut) ai-heutuissa kustannuksissa perustoimeentulotuen (pitkäaikais-)asiakkaita voidaan tukea vain harkinnalla jos asiakirjojen käännettäminen on välttämätöntä esimerkiksi asiakkaan työllistymiseksi.

4.6.2. Paperittomat asiakkaat

Paperittomiksi määritellyillä asiakkailla on oikeus saada kiireellisessä tapauksessa yksilölli-seen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättö-mään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu.

Paperittomille asiakkaille tulee järjestää välttämättömät ravinto- ja terveydenhuoltomenot sekä tarvittaessa majoitus (hätmajoitus/tilapäinen majoitus). Välttämättömän tuen saaminen ravinto- ja terveydenhuoltomeneihin tulee ensisijaisesti selvittää Kelan perustoimeentulotuen kautta.

4.7. Muut hakijaryhmät

Lähtökohtaisesti täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen liittyvää soveltamisohjetta sovelletaan kaikille hakijoille tasapuolisesti.

4.7.1. Yrittäjät

Kun yrittäjä hakee perustoimeentulotukea, tulee hänen selvittää oikeudet ensisijaiseen etuuteen, kuten starttirahaan tai sivutoimiselle yrittäjälle maksettavaan työttömyysetuuteen. Lisäksi hänen tulee antaa erillinen yrittäjän tuloseelvitys. Perustoimeentulotukea käsiteltäessä arvioidaan yrityksen kannattavuus. Tukea ei ole tarkoitettu talousriskien suojaamiseen tai yritystoiminnan menojen kattamiseen.

Lähtökohtaisesti täydentävää toimeentulotukea ei myönnetä yrittäjänä toimivan hakijan esittämiin kuluihin, jotka ovat syntyneet yritystoiminnasta. Ensisijaisesti hakijan kanssa laaditaan itsenäistä suoriutumista edistävä suunnitelma, jonka avulla kannattamaton yritystoiminta kyetään päättämään.

4.7.2. Vangit

Vangiksi määritellään henkilö, joka on vankeusvanki, sakkovanki tai tutkintavanki.

Vangilla voi olla oikeus perustoimeentulotukeen, jota tulee hakea ensisijaisesti. Täydentävää toimeentulotukea ei myönnetä

- vangin käyttövaroihin, vaikka niihin ei ole myönnetty perustoimeentulotukea tai vankeinhoitoviranomaiselta
- asuntoon tai koti-irtaimiston säilytyskuluihin, koska ne kuuluvat perustoimeentulotuksessa huomioitaviin menoihin.

Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää yksilöllisissä ja erityisissä olosuhteissa tarveselvitykseen pohjautuen jos

- hakija on liittännyt hakemukseen vankilaviranomaisen vahvistamat asiakirjat, kuten vankitiliotteen tai palkkatulon ja
- hakijan vakinainen maistraatin vahvistaman asuin- ja oleskelukunta on Pohjois-Pohjanmaan kunnassa.

4.8. Hautaamisesta syntyvät kulut

Kaikilla on oikeus tulla haudatuksi. Seurakunta saa periä maksuja hautasijan luovuttamisesta, hautaamisesta ja haudan hoitamisesta. Hautausjärjestelyistä vastaavat lähtökohtaisesti vainajan lähiomaiset. Tarvittaessa kotikunnan kunta on velvollinen huolehtimaan järjestelyistä jos ei muuta hautausjärjestelyistä vastaavaa henkilöä tai tahoja löydy. (hautaustoimilaki, 2003, ss. 6§, 11§, 23§)

Jos vainajalla ei ole omaisia tai muuta pesänselvittäjää tulee sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan saatuaan tiedon kuolemasta olla yhteydessä valtiokonttoriin (www.valtiokonttori.fi). Valtiokonttori on nimittänyt sopimuspesänhoitajat. Sopimukset ovat voimassa 31.12.2024 saakka. Pohjois-Pohjanmaalla Asianajotoimisto Kivijärvi & Lepoluoto Oy.

Lähtökohtaisesti hautaamisesta syntyvistä kustannuksista vastaa hautausjärjestelystä vastaava henkilö tai taho, jolla on oikeus käyttää vainajalta jääneitä varoja tai muita varoja.

Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää osittain tai kokonaan hautaamisesta syntyneisiin välttämättömiin kuluihin jos

- vainaja on asunut Pohjois-Pohjanmaan kunnassa ja hänet haudataan asuinpaikkakunnalle tai kohtuullisen matkan päähän toiselle Pohjois-Pohjanmaan paikkakunnalle ja
- kuolinpesä on peruskirjassa todettu varattomaksi
- hakemukseen on liitetty lasku hautaamiseen liittyvistä välttämättömistä ja kohtuullisista menoista.

Täydentävää toimeentulotuen määrää arvioitaessa huomioidaan vainaja ja hänen puolisonsa tulot ja varallisuus. Välttämättömiin hautauskuluihin voidaan myöntää tukea enintään 1 500 euroa.

Lähiomaisen hautajaisiin osallistuminen on luonnollista. Lähtökohtaisesti osallistujat huolehtivat itse hautajaisiin liittyvistä asioista, kuten pukeutumisesta ja hautajaiskukista.

Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneelle hakijalle ja hänen perheelleen voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea välttämättömiin, kohtuuhintaisiin ja hautajaisiin kuuluviin vaatteisiin ja hautajaiskukkiin

- Kukkalaite enintään 40 euroa
- Vaatetuskustannukset enintään 50 euroa / henkilö ja lapset alle 12-vuotiaat, enintään 30 euroa / henkilö
- Matkakulut edullisimman matkustustavan mukaan Suomen rajojen sisäpuolella.

5. Ehkäisevä toimeentulotuki

Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta. (toimeentulotukilaki 1. § 2. mom. ja 13. §.)

Tuen myöntämisellä pyritään saamaan muutos asiakkaan tai perheen tilanteeseen. Ehkäisevän toimeentulotuen myöntäminen perustuu asiakkaan ja sosiaalihuollon omatyöntekijän yhdessä tekemään suunnitelmaan. Ehkäisevä toimeentulotuen myöntäminen edellyttää aina yksilökohtaista harkintaa. Se on tarkoitettu tuensaajan aktivoimista tukeviin toimenpiteisiin, asumisen turvaamiseksi, ylivelkaantumisesta tai taloudellisen tilanteen äkillisesti heikentymisestä aiheutuvien vaikeuksien lieventämiseksi ja muihin tuensaajan omatoimista suoriutumista edistäviin tarkoituksiin. Ehkäisevä toimeentulotuki on sosiaalityön työväline ja osa suunnitelmallista sosiaalityötä. Ehkäisevästä toimeentulotuesta päättää sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja.

Peruslähtökohtana on, että ennen ehkäisevän toimeentulotuen myöntämistä perustoimeentulotukeen on selvitetty. Poikkeuksena ovat akuutit kriisit Kelan virka-ajan ulkopuolella. Toimeentulotukilain 14. § ja hallituksen esityksessä esitetyissä tilanteissa kunta voi myöntää kiireellistä ehkäisevää toimeentulotukea Kelan aukioloaikojen ulkopuolella jos kiireellisen taloudellisen tuentarve ei voi odottaa Kelan palvelun avautumista.

Ehkäisevää toimeentulotukea ei ole tarkoitettu toistuvasti myönnettäväksi.

Ehkäisevän tuen menolajeja ei ole lailla eikä soveltamisohjeilla rajattu, jotta henkilöä ja perhettä voidaan pitkäjänteisesti aktivoida, joustavasti ja riittävällä tuella. Henkilön tai perheen talousongelmat maksuvaikkeuksineen voivat olla jo itsessään luonteeltaan sellaisia, että sosiaalihuoltolain mukaiset erityisen tuen asiakkuuden kriteerit täyttyvät.

Jos hakija antaa virheelliseksi tietämäänsä tietoa ehkäisevän tuen saamiseksi tai käyttää myönnetyn tuen muuhun kuin mihin se on tarkoitettu, voidaan tuki virheelliseen tietoon perustuvalta osalta periä takaisin jälkikäteen (toimeentulolaki 1997/1412 § 20–22).

6. Toimeentulotuen suhde lastensuojeluun

6.1. Lastensuojelun tarkoitus ja ennaltaehkäisevä lastensuojelu

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen elämään, monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Lastensuojelulain tavoitteena on, että lapsen ja hänen perheensä avun ja tuen tarpeeseen voitaisiin vastata mahdollisimman varhain ja sellaisena, että se mahdollisuuksien mukaan ehkäisisi tai

vähentäisi ongelmien pahenemisen ja raskaampien sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteiden tarpeen.

Koko hyvinvointialueen palvelujärjestelmä, toimeentulotuki mukaan lukien, on osa ehkäisevää lastensuojelua. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan esimerkiksi tarttumalla asioihin ja ongelmiin mahdollisimman varhain sekä ottamalla huomioon lapsen etu kaikissa tilanteissa.

6.2. Toimeentulon ja asumisen turvaaminen

Kun lastensuojelun tarve oleelliselta osin johtuu riittämättömästä toimeentulosta, puutteellisista asumisolosta tai asunnon puuttumisesta tai kun mainitut seikat ovat oleellisena esteenä lapsen ja perheen kuntoutumiselle, hyvinvointialueen on viivytyksettä järjestettävä riittävä taloudellinen tuki sekä korjattava asumisoloihin liittyvät puutteet tai järjestettävä tarpeenmukainen asunto. Riittävä taloudellinen tuki ja asuminen on järjestettävä myös jälkihuollon piirissä olevalle lapselle tai nuorelle jos hänen kuntoutumisensa sitä edellyttää. (lastensuojelulaki 35. §).

Lastensuojelulain 35. §:ssä tarkoitetut oikeudet toimeentulotukeen ovat subjektiivisia oikeuksia, joihin lastensuojelun asiakkaana olevilla on oikeus silloin, kun säännöksessä tarkoitetut edellytykset täyttyvät. Tällöin päätöksentekijä ei ole sidottu toimeentulotukilain mukaisiin säännöksiin toimeentulotuen määrästä, vaan perheen ongelmiin on puututtava järjestämällä riittävää tukea ja apua. (Toimeentulotukiopas 2013:5, s. 48).

Lastensuojelulain 36. §:n mukaan lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalihuollon palvelut on järjestettävä sen mukaan kuin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on arvioinut niiden tarpeen lapsen tai vanhemman asiakassuunnitelmassa. Lastensuojelun asiakassuunnitelman tarkoituksena on kokonaisvaltaisesti arvioida lapsen ja hänen perheensä tilanne sekä turvata riittävän pitkäjänteinen tuki lapsen edun mukaisesti. Pelkästään se, että palvelutarvetta ei ole vielä ehditty merkitä asiakassuunnitelmaan ei vapauta velvollisuudesta järjestää palveluja esimerkiksi kiireellisessä tilanteessa.

6.3. Jälkihuolto

Lapsella ja nuorella on oikeus lastensuojelulain 75. §:n mukaiseen jälkihuoltoon huostaanoton ja sijaishuollon päätyttyä tai vähintään puoli vuotta kestäneen, avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen jälkeen. Jälkihuoltoa voidaan järjestää myös muulle kuin lastensuojelun asiakkaana olleelle nuorelle, kuten myös kotoutumisen jälkeen ilman, että on ollut lastensuojelun asiakkaana. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy, kun nuori täyttää 25 vuotta.

Jälkihuollossa olevien nuorten toimeentulotuki käsitellään jälkihuoltosuunnitelman mukaisesti. Itsenäistymisvaroja tai muuta lastensuojelulain 36. §:n mukaista taloudellista tukea ei huomioida tulona jälkihuollon aikana. Jälkihuollossa olevan ei tarvitse nostaa opintolainaa. Mikäli nuori asioi jälkihuollosta vastaavan hyvinvointialueen sijaan oleskelupaikkakunnan hyvinvointialueen palveluissa, peritään hänelle myönnetty täydentävä toimeentulotuki takaisin jälkihuollosta vastaavalta hyvinvointialueelta.

6.4. Yksityisesti sijoitettu lapsi

Vanhemman sijasta tai ohella lapsen huoltajaksi määrätty henkilö tai kasvattivanhempi ei ole velvollinen elättämään hoidossaan olevaa lasta. Yksityisesti sijoitetulle lapselle tehdään oma toimeentulotukilaskelma, jossa huomioidaan lapsen käytettävissä olevat tulot (kuten elatusapu tai -tuki, perhe-eläke, lapsilisät tai muut sellaiset). Lapsen huoltajan ja hänen perheensä tulot eivät vaikuta lapselle myönnettävän toimeentulotuen määrään. Oheishuoltajan laskelmaan otetaan huomioon kaikki asumismenot ja koko asumistuki. Oheishuoltajalla ei käytetä yksinhuoltajan normia.

Yksityisesti sijoitetun lapsen osalta elatusvelvollisuus säilyy lapsen vanhemmilla. Lapselle maksettava toimeentulotuki voidaan periä takaisin vanhemmilta jos vanhemmat ovat tahallaan laiminlyöneet elatusvelvollisuutensa.

7. Muutoksenhaku

Hakijalla on oikeus tehdä kirjallinen oikaisuvaatimus viranomaisen tekemästä päätöksestä oikaisuvaatimusohjeiden mukaisesti. Vaatimus osoitetaan Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen yksilöasiain jaostolle kolmenkymmenen (30) päivän kuluessa päätöksen saamisesta.

Yksilöasiain jaosto käsittelee valmistellun ja esitellyn oikaisuvaatimuksen. Viranomaisen tekemä päätös voidaan pitää ennallaan, muuttaa sitä tai palauttaa se uudelleen käsiteltäväksi.

Hakija voi tehdä hallintovalituksen yksilöasiain jaosto päätöksestä kolmenkymmenen (30) päivän kuluessa. Valituskirjeen voi jättää suoraan hallinto-oikeuteen tai antaa yksilöasiain jaostolle eteenpäin toimitettavaksi.

Hakija tai hyvinvointialue voi valittaa hallinto-oikeuden ratkaisusta korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

8. Käsitteet

Asiakas

Hakija = henkilö, joka hakee etuutta *

Perhe = yhteistaloudessa asuvat vanhemmat ja heidän alaikäiset lapsensa, vanhempi ja hänen alaikäiset lapsensa, puoliset tai kaksi avioliittomaisessa olosuhteissa asuvaa henkilöä *

Lähiomainen = sukulaisuuden, adoption, avio- tai avoliiton tai rekisteröidyn parisuhteen perusteella läheinen. Esimerkiksi puoliso, vanhemmat, isovanhemmat, lapset ja sisarukset *

Lyhytaikaisesti toimeentulotukea saanut = vuoden aikana korkeintaan kolmen (3) kuukauden aikana toimeentulotukea saanut ** sotkanet

Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saanut = vuoden aikana vähintään 10 kuukautta toimeentulotukea saanut **

Sosiaaliturva = keinot, joilla yhteiskunta pyrkii takaamaan jäsenilleen ihmisarvoisen elämän edellyttämän toimeentulon ja huolenpidon *

Toimeentuloturva = sosiaaliturvan osa, jonka tarkoituksena on taata henkilölle riittävä toimeentulo * (kela)

Etuus = joka myönnetään saajan aseman tai elämäntilanteen perusteella.

Ensisijainen etuus = huomioon otettava etuus, joka myönnetään ensisijaisesti toiseen etuuden nähden *

Lakisääteinen etuus = saamisen edellytykset on määritelty laissa *

Harkinnanvarainen etuus = lakisääteinen etuus, jonka saamista arvioidaan sen perusteella, täytyvätkö myöntämisedellytykset yksilöllisessä tilanteessa *

Toimeentulotuki = viimesijainen etuus, jolla turvataan tuensaajan ja hänen perheensä toimeentulo silloin, kun heidän tulonsa ja varallisuutensa on katsottu riittämättömäksi välttämättömään toimeentuloon. Tavoitteena on turvata toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä silloin, kun toimeentuloa ei voi saada ansiotyöllä tai toimeentuloturvan ensisijaisilla etuuksilla *

Tarkastelujakso = ajanjakso, jolta etuuden määrä lasketaan tai jolla tietyn ehdon tulee täytyä *

Perustoimeentulotuki = myöntämisessä huomioidaan perusosalla katettavat menot sekä muut perusmenot suhteessa tuloihin ja varallisuuteen *

Perusosa = laskelmaan lisättävä kiinteä summa, jonka tarkoituksena on kattaa jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot. Perusosaan sisältyy ravinto-, vaate- ja vähäiset terveysmenot sekä henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, puhelimen ja tietoliikenteen käytöstä sekä harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot *

Ylijäämätulo = tulo, joka on laskennallisesti jäänyt henkilö tai perheen käytettäväksi *

Täydentävä toimeentulotuki = perustoimeentulotuen lisäksi maksettava yksilölliset erityismenot huomioiva etuus. Perustoimeentulotuki on haettava ennen kuin täydentävää toimeentulotukea voi saada *

Ehkäisevä toimeentulotuki = tarkoituksena on edistää tuensaajan turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista. Perustoimeentulotuki on haettava ennen kuin ehkäisevää toimeentulotukea voi saada *

Kiireellinen toimeentulotuki = asiasta tulee tehdä päätös käytettävien tietojen pohjalta samana tai seuraavana arkipäivänä, kiireellisuuden arvioi asian käsittelijä *

Maksusitoumus = asiakirja, jolla palvelun järjestäjä päätöksen pohjalta sitoutuu maksamaan annettavan tuotteen tai palvelun kustannukset tai osa niistä *

Vuokravakuussitoumus = toimeentulotuen maksusitoumus, jolla myöntäjä sitoutuu korvaamaan maksamattoman vuokran tietyltä ajalta tai eräitä muita vuokralaisen aiheuttamia kuluja *

Muutoksenhaku = menettely, jossa viranomaisen päätökseen haetaan muutosta *

Oikaisuvaatimus = perustoimeentulotuen päätökseen liittyvä vaatimus ennen valitusta *

Oikaisupäätös = päätös, jolla korjataan aiemmin tehty virheellinen päätös *

Itseoikaisu = menettely, jossa viranomaisen voi oikaisupäätöksellä korjata aiemmin antamaansa päätöstä *

Valitus = kirjallinen vaatimus viranomaisen antaman päätöksen muuttamisesta *
(Kela, 2021)

Lainatut lähteet

- Digi- ja väestötietovirasto. (2022). *Edunvalvonta ja toisen asioiden hoitaminen*. Noudettu osoitteesta *Palvelut henkilöasiakkaille*: <https://dvv.fi/edunvalvonta-ja-toisen-asioiden-hoitaminen>
- hautausoimilaki. (457/ 2003). Noudettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030457#L2P4>
- Kela. (2021). *Kelan terminologinen sanasto. Etuuksiin liittyvät käsitteet, 6.laitos*. Helsinki: Sanastokeskus TSK. Noudettu osoitteesta <https://www.kela.fi/documents/20124/410399/kelan-terminologinen-sanasto-6laitos-web.pdf/cc303a5e-ca70-24f2-b7fb-a82844b9ccb4?t=1667300945110>
- Laki holhoustoimesta. (442/ 1999). Noudettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990442>
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä . (612/ 2021). Noudettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612#Pidm45949344487968>
- Laki toimeentulotuesta. (1412/ 1997). Noudettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20toimeentulotuesta>
- Perustuslaki. (731/ 1999). Noudettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P19>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2013). *Opas toimeentukilain soveltajille*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Noudettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3385-9>
- sosiaali- ja terveysministeriö. (2020). *Valtakunnalliset lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteet 2020. Opas apuvälinetyötä tekeville ammattilaisille ja ohjeita asiakkaille*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Noudettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5601-8>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (ei pvm). *Toimeentulotueka pitkäaikaisesti saaneet kotitaloudet vuoden aikana*. Noudettu osoitteesta [Sotkanet.fi: https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/metadata/indicators/4022](https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/metadata/indicators/4022)